

Natuurbehoud deklasseert Poma

In deze beleidsrubriek willen we eerst even ingaan op de achtergronden van landschapsbescherming via de procedure van rangschikking. Daaruit kan immers blijken hoe terzake enige politieke moed en vastberadenheid noodzakelijke eigenschappen van de bevoegde minister zijn, iets wat we helaas missen bij de huidige bewindsman, Karel Poma.

Waarom rangschikken of klasseren?

Markante landschappen, waardevolle natuurterreinen of gebieden met specifieke faam als historische of archeologische site kunnen omwille van hun nationale betekenis gerangschikt (= geklasseerd) worden. Dit gebeurt volgens de wet van 7/8/1931, waarbij een reeks beperkingen aan het eigendomsrecht worden opgelegd. Naast strikte verbodsbepalingen kunnen bepaalde handelingen aan een voorafgaande toelating van de minister onderworpen worden. Deze 'erfdienstbaarheden' zijn noodzakelijk voor de instandhouding van het landschap, maar laten uiteraard bepaalde gebruiksvormen in al of niet beperkte mate doorgaan.

Worden ondermeer verboden: het oprichten van gebouwen, het achterlaten van autowrakken of vuilnis, het plaatsen van weekendverblijven, en dergelijke. Ook handelingen die de waterhuishouding of het reliëf wijzigen of die het globale uitzicht en de rust verstoren worden niet meer geduld. Voor verbodsbepalingen uit de tweede reeks kan eventueel een afwijking gevraagd worden. Dit kan bijvoorbeeld betrekking hebben op herbouwen van bestaande constructies, plaatsen van leidingen, afsluitingen, verhardens van paden, vellen of aanplanten van bomen, gebruik van vuurwapens en dergelijke. Naargelang de specifieke noden van het landschap kunnen deze bepalingen meer of minder streng zijn. Met het oog op natuurbeheer kunnen afwijkingen toegestaan worden in het raam van een beheersplan, waardoor afplaggen, kappen en maaien of het plaatselijk manipuleren van waterpeilen en dergelijke mogelijk blijven.

Vorbijgestreefd instrument na de gewestplannen

Vanuit de strategie voor natuur- en landschapsbehoud kan rangschikking als specifiek middel gebruikt worden om tekorten of anomalieën in de gewestplannen op te vangen. Deze laatste werden immers vaak zonder voldoende ecologische basisgegevens opgesteld in een tijd waarin de impact van de 'natuurbewegingen' nog zwak was. Bovendien weten we hoe bestemmingen op het gewestplan vaak ongestraft misbruikt worden. Hele reeksen van funeste, ingrepen in natuurgebieden kunnen zelfs gebeuren zonder dat 'Stedebouw' kan optreden. Daarom juist is klasseren een belangrijke extra-beveiliging van natuurwaarden, door nadelige handelingen te verbieden of op zijn minst vergunningsplichtig te maken.

Met name voor grote landschapscomplexen met diverse vormen van grondgebruik is het statisch instrument van bestemming via gewestplan ontoereikend. Vooral het ontbreken van meervoudig gebruik (bijvoorbeeld landbouw, stille recreatie en natuurfunctie) is een grote handicap. Het is een belangrijke doelstelling van de (tot voor kort Rijks-)dienst voor Monumenten- en Landschapszorg om door gefaseerde aanpak gerangschikte landschapseenheden en natuurgebieden tot grotere complexen samen te voegen.

De wet van 1931 was zeer vooruitstrevend voor die tijd. Zelfs na het uitvaardigen van de wetten op Stedebouw en Ruimtelijke

Ordering (1962) en Natuurbehoud (1973), die evenzeer op de open ruimte betrekking hebben, blijft rangschikking een onvervangbaar instrument. Wél is een aanpassing van deze wet na de regionalisatie zeer dringend gewenst. In 1972 werd een begin gemaakt, door bij decreet de bescherming van *monumenten, stads- en dorpsgezichten* te regelen. Helaas bleven de vele pogingen om ook het luik *landschappen* in een decreet te herzien tot nu toe zonder eindresultaat, ondanks de vele ontwerpen. Met dit landschapsdecreet moet een betere coördinatie met andere wetgevingen bereikt worden. Vooral een versoepeling van deze procedure met aandacht voor ruime inspraak vanuit de bevolking is nodig. Rangschikking - nieuwe stijl zou niet langer moeten gebaseerd zijn op alleen verbodsbepalingen of beperkingen van eigendomsrecht, maar moet vooral kans geven aan een dynamisch, constructief beleid en beheer. *Hierbij moeten economische en sociale belangen in overeenstemming gebracht worden met de reële noden van natuur- en landschapsbehoud.* Daartoe blijft de idee van op te richten landschapscommissies van wezenlijk belang.

De procedure in een notedop

Voor elk gebied dat voor rangschikking in aanmerking komt, stelt de (Rijks)dienst voor Monumenten- en Landschapszorg een uitgebreide bundel samen, met een historische, ecologische en landschappelijke analyse en een ontwerptekst van erfdienstbaarheden. Na bespreking in de Koninklijke Commissie van Monumenten en Landschappen (K.C.M.L.) een eerbiedwaardige raad die al in 1835 werd opgericht, wordt elk dossier aan de bevoegde minister ter goedkeuring en ondertekening voorgelegd. Zodra deze zijn/haar handtekening heeft geplaatst, worden alle betrokken eigenaars persoonlijk betekend, om te vernemen dat hun terrein, gelegen in het afgebakende landschap, voor een periode van negen maanden *voorlopig* gerangschikt werd. Eigenaars en openbare besturen hebben daarna twee maanden de tijd om bezwaren in te dienen. Deze moeten door de administratie onderzocht worden en opnieuw voorgelegd worden aan de K.C.M.L. Al of niet worden daar aanpassingen van afbakening en verbodsbepalingen aangebracht, waarbij alléén versoepelingen zijn toegelaten. Daarna volgt de definitieve rangschikking door Besluit van de Vlaamse Executieve (vroeger door Koninklijk Besluit), op voordracht van de bevoegde minister. Dit besluit moet opnieuw aan elke eigenaar individueel aangetekend medegedeeld worden, samen met de definitieve lijst van erfdienstbaarheden met opgave van de kadastrale percelen. Wanneer dit niet gebeurt voor het verstrijken van de periode van 9 maand, komt er een gevaarlijk hiaat, waarbij de voorlopige bescherming ophoudt.

Het is duidelijk welke immense rompslomp deze procedure met zich meebrengt, waardoor de kans op administratieve fouten vrij groot is. Deze kunnen helaas als procedurefouten worden ingeroepen wanneer een betwisting bij de raad van State wordt ingediend. Voor grote landschappen met honderden eigenaars en duizenden kadastrumnummers zijn deze menselijke fouten helaas moeilijk te vermijden, vandaar ook de noodzaak een versoepeling van procedure uit te werken.

Ministriële bevoegdheden, kwestie van durf

Van de vroegere ministers die deze materie onder hun bevoegdheid hadden, kregen de namen van **Rika De Backer** en vooral van **Marc Galle** een blijvende weerklank.

In schril contrast met zijn voorganger voert de huidige bewindsman **Karel Poma** een beleid dat de klok vele jaren terugdraait. Door gebrek aan vastberadenheid blokkeert hij een groot aantal dringende dossiers. We geven toe dat de huidige minister niet meer over de vroegere, vrij autonome beslissingsmogelijkheden beschikt, wat zijn beleid hypotheceert. Hij moet immers elke zaak inluiden bij de Vlaamse Executieve, waarin alle beslissingen zogenaamd collegiaal dienen te gebeuren. Dit betekent dat Poma elk dossier krachtig moet bepleiten en verdedigen. Daarenboven is er een inmenging vanwege minister Akkermans, die bij de bevoegdheidsverdeling binnen de Executieve destijds de landschappen aan Poma moest afstaan. Toch kreeg Akkermans het gedaan deze laatste een *protocol* op te dringen, waarbij hij vooraf adviesrecht krijgt over deze materie. Deze adviezen zijn meestal negatief, omdat gesteund wordt op de volgende principes.

- Ofwel ligt een te rangschikken landschap in een groen-, natuur-, of reservaatgebied op het gewestplan en dan beweert deze minister - met bevoegdheid voor natuurbehoud - dat deze gebieden afdoende beschermd zijn (sic!) en dus klassering overbodig is (zie analyse van Akkermans' uitspraken in NR 83/3).
- Ligt een landschap niet in 'het groen', dan betreft het land- of bosbouwgebieden, ofwel zones voor woonuitbreiding, ontginning, recreatie en dergelijke. In al die gevallen, zegt Akkermans, mag er niet geklasseerd worden omdat het in tegenspraak zou zijn met het gewestplan (uitspraken van de Raad van State weerleggen evenwel deze visie).

Poma en de huidige impasse

Hoewel Akkermans' adviezen niet bindend zijn, bieden zij Poma een uitstekend alibi om maar weinig dossiers door te laten. Het is bovendien zeer waarschijnlijk dat hij onder sterke druk staat en het zelf politiek weinig opportuun acht een krachtig rangschikkingsbeleid te voeren. Naar buiten uit kan dit enkel geïnterpreteerd worden als gebrek aan durf en doorzettingsvermogen én als een permanent zwichten voor particuliere belangen van grondbezitters, speculanten, projectpromotors, en dergelijke. Ook zij realiseren zich dat een geklasseerd landschap strenger

beveiligd is dan bijvoorbeeld een groengebied op het gewestplan.

Naast beperkingen van eigendomsrechten is er bovendien het vooruitzicht van een moeilijk te wijzigen statuut: speculatieve opwaardering van grondprijzen mag immers ook vergeten. Niet verwonderlijk dat het voor Poma moeilijk valt met veel enthousiasme en durf in de Executieve zijn voorstellen te verdedigen.

Waar staan we nu?

- In 1980 en 1981 werden respectievelijk 23 en 28 landschappen en domeinen beschermd. In het laatste anderhalf jaar werden slechts 17 besluiten door Poma ondertekend en in de Executieve bekrachtigd.

Een aantal daarvan hebben grote betekenis voor het natuurbehoud, ook strategisch gezien. Vermelden we ondermeer duinen en zwinbosjes te Knokke, het St. Laurensstrand te Middelkerke (waar het ondertussen toch weer misloopt), het Buitengoor-Meergoor te Mol, de Grote Heide naast 'onze' Snepkensvijver te Kasterlee, het Maasdalbos te Halle en het parkgebied van Muizen-Mechelen. Ook in Bierbeek, Houthalen, Deurne, Tienen-Landen, Bonheiden, Heuvelland, Kortrijk-Zwevegem, Westende en Zottegem werden terreinen gerangschikt.

- Een belangrijke reeks besluiten van de Vlaamse Executieve voor definitieve bescherming laat echter op zich wachten. Hieronder vallen de Put van Roksem te Oudenburg, de landduinen van Heusden-Destelbergen, de Vallei van de Zwarte Beek te Beringen, het Bos van Hannecart te Koksijde (waar deze klassering ook moest dienen om onverantwoorde waterwinning tegen te houden), een Demermeander te Rotselaar, de Slangenbeekbronnen te Zonhoven, de Vallei van de Molenbeek te Geraardsbergen, de Golf van St.-Martens-Latem, het Krekengebied van Assenede en het Zennegat-Battelbroek te Mechelen; de klassering van het Begijnenborrebos van Dilbeek wil hij niet ondertekenen. Aangezien de periode van voorlopige bescherming (9 maanden) in deze gevallen is afgelopen, staan dergelijke landschappen onder nog sterkere druk.
- Voor een aantal 'twistgebieden' wachten we op Poma, wel wetende hoe controversieel de belangen zijn die op spel staan. Denk maar aan de Hobokense Polder, de Oude Landen II, het Park van Loppem, het Nieuwenhovebos te Oostkamp en dergelijke. In zulke gevallen is het vaak de minister zelf die erop aandringt kritieke percelen vooraf al uit de afbakening te nemen (bijvoorbeeld potentiële bouwpercelen).

De Lage Moeren van Meetkerke. Een van de sterkste staaltjes hoe ruilverkaveling natuurwaarden aan zijn laars lapt. Door drooglegging verloor Vlaanderen hier in 1983 een van zijn bloemrijkste en meest uitgestrekte hooilandgebieden!

Hij zou moeten inzien dat daardoor de strategische betekenis van de rangschikking volkomen uitgehold wordt. Helemaal onbegrijpelijk is het wanneer terreinen met ondubbelzinnige natuurbehoudsfunctie niet geklasseerd raken, zoals het Hageven te Neerpelt, de Welen van Beveren, het Groot-Buitschoor en Galgenschoor te Zandvliet en Lillo en dergelijke. Het zijn wellicht dezelfde motieven (?) die ook de hopeloze achterstand van Assenede, Zwarte Beek en andere verklaren? We hopen dan toch dat dossiers die door de minister zélf worden ingeleid, zonder advies van de K.C.M.L., maar op voordracht van de v.z.w. Durme (met name de Scheldeschorren te Moerzeke-Kastel) wél binnen de gestelde termijn definitief tot bescherming zullen leiden.

Onrustwekkende vooruitzichten: deklasseringen!

Het is opvallend hoeveel uitzonderingen of toegevingen op bestaande beschermingen de laatste maanden werden aangevraagd of zelfs zondermeer door de minister werden toegestaan. Enkele flagrante voorbeelden bewijzen hoe we waakzaam zullen moeten blijven om deklasseringen krachtadig af te wijzen:

- De uiterst waardevolle **heiderelicten te Westende** reeds beschreven door J. Massart in 1910, werden sedert juli 1982 definitief beschermd. Dit was een gevolg van vroegere wantoestanden, waar in een reservaat-zone op gewestplan motorcross werd georganiseerd. In april 1983 besliste Poma eigenhandig een hele reeks percelen uit de rangschikking te halen! Ondertussen werd - recent - een ander belangrijk deel van dit landschap onwettig omgeploegd, waardoor uiteindelijk slechts één vijfde van de oppervlakte heiderelicten zal overblijven... tenzij de minister optreedt zoals wij van hem mogen verwachten.

- Het schoolvoorbeeld van de vergaande mogelijkheden die de rangschikkingsprocedure biedt, is wel de bescherming (september 1981) van het duingebied **Groenendijk-Monobloc te Oostduinkerke**, waarvan een belangrijk deel in woonuitbreidingsgebied volgens gewestplan valt. Dit succes was trouwens in grote mate te danken aan de argumentatie en blijvende druk vanuit B.N.V.R. én aan de politieke moed van Marc Galle. Nu heeft het gemeentebestuur aan minister Poma een *deklassering* aangevraagd voor een reeks uiterst waardevolle percelen, samen ruim 15 ha in oppervlakte! In zijn brief drukt Poma de hoop uit dat een *gunstige oplossing* kan worden nagestreefd, verwijzend naar de bestemming woonuitbreidingsgebied. De Koninklijke Commissie heeft uiteraard prompt negatief geadviseerd. Gelooft de minister werkelijk dat we dit paradepaard van het natuurbehoud zullen prijsgeven? Of realiseert hij zich niet dat onze aanhoudende strijd tegen de waterwinning 'Ter Yde' voor een groot deel gevoerd wordt omwille van hetzelfde Groenendijk-Monobloc? Gelukkig besliste de Vlaamse Executieve collegiaal en op voordracht van J. Lenssens een exploitatievergunning te weigeren omwille van het natuurbehoudbelang. Nu we zover staan kan een deklassering zeker niet meer in overweging genomen worden!

- Een ander triest voorbeeld betreft het **Ven onder de Berg, te Maasmechelen** een klein maar werkelijk éinig hoogveengebied dat als staatsnatuurreservaat door Waters en Bossen werd aangekocht. Om evenwel het beheer en vooral het intact behoud van waterkwaliteit en -regime te blijven garanderen, werd een klassering met inbegrip van de omgevende terreinen opgesteld. Immers, op het gewestplan werd enkel het ven zelf als R-zone opgegeven, terwijl in de omgeving onder andere een recreatiezone en woonparkgebied liggen. Dit zijn momenteel nog deels dennebossen, waar passieve wandelrecreatie toelaatbaar is. Uitbouw van woon- en recreatieprojecten biedt weliswaar lucratieve vooruitzichten maar betekent onherroepelijk een onomkeerbare aantasting van de grondwatertafel. Hiermee staat of valt de betekenis van het staatsnatuurreservaat. Helaas, Poma heeft in april 1983 beslist de rangschikking te beperken tot het eigenlijke ven. We rekenen erop dat de minister op deze onzalige beslissing zal terugkomen.

- Als laatste voorbeeld van een ontredder landschapsbeleid vermelden we nog de geschiedenis van de **Lage Moere van Houtave-Meetkerke** bij Brugge. Voor dit areaal, grotendeels natuurgebied op gewestplan werd destijds de beschermingsprocedure ingezet om een tegengewicht te vormen ten aanzien van de voorgenomen ruilverkaveling. Het liep toen al fout, want de kern van het N-gebied werd wél in de ruilverkaveling (R.V.K.) ingelast en moest buiten de rangschikking vallen. Ondanks het N-statuut werd in dit gebied aan de rand een nieuw pompgemaal geplaatst, waardoor de waterbeheersing in een groot deel van de R.V.K. geregeld wordt. Het liet zich raden dat hierdoor - ondanks enkele 'voorzorgen' - een onverantwoorde drooglegging van het centrale natuurgebied optreedt. Dit zijn de laagste percelen waar nog een bijzonder rijke hooilandvegetatie voorkomt met Grote ratelaar, Waterkruiskruid en Gewone koekeksbloem. Ook het deel van de Lage Moeren buiten de ruilverkaveling wordt rustig drooggepompt en hooilanden omgezet tot akkers. En dit allemaal in een N-zone die ondertussen wél geklasseerd werd (juli 1981)! Onze hoop om via deze klassering te redden wat te redden valt is recent nog méér vervlogen: na een grote beroering bij de landbouworganisaties, zelfs tot op provinciaal en parlementair niveau, verschenen eind vorig jaar krantenberichten als zou de rangschikking ingetrokken worden omwille van procedurefouten (!). Iedereen verwacht dat de minister in dergelijk geval onmiddellijk de procedure opnieuw (foutloos) inzet, wat administratief weinig moeite kost. Gezichtsverlies voor natuurbehoud en landschapszorg dus, maar in onze ogen vooral het definitieve gezichtsverlies van minister Poma, die overtuigend aantoonde niet de juiste man op de juiste plaats te zijn. Van de éérste staatssecretaris die Leefmilieu onder zijn gevoegdheid kreeg, nu negen jaar terug, hadden we toch wat anders verwacht. □